

MUSIQA TA'LIMIDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNING O'RNI: AN'ANAVIY VA ZAMONAVIY YONDASHUVLARNING QIYOSIY TAHLILI

Haydarov Qutlug' Hamdamovich

*Jizzax davlat pedagogika universiteti, maktabgacha va boshlang'ich ta'lim fakulteti,
musiqiy ta'lim kafedrası o'qituvchisi*

Annotatsiya. Ushbu maqolada musiqa ta'limida raqamli texnologiyalarning tutgan o'rni an'anaviy pedagogik yondashuvlar bilan qiyosiy tahlil qilinadi. Natijalar shuni ko'rsatadiki, raqamli texnologiyalar musiqa ta'limini demokratlashtirish, individualizatsiyalash va sifatini oshirishda muhim rol o'ynaydi, biroq an'anaviy usullarni to'liq almashtira olmaydi.

Kalit so'zlar: musiqa ta'limi, raqamli texnologiyalar, an'anaviy yondashuv, pedagogik innovatsiya, multimedia, e-learning, musiqa pedagogikasi.

Аннотация. В данной статье роль цифровых технологий в музыкальном образовании рассматривается в сравнении с традиционными педагогическими подходами. Результаты показывают, что цифровые технологии играют важную роль в демократизации, индивидуализации и повышении качества музыкального образования, однако не могут полностью заменить традиционные методы обучения.

Ключевые слова: музыкальное образование, цифровые технологии, традиционный подход, педагогические инновации, мультимедиа, электронное обучение, музыкальная педагогика.

Abstract. This article provides a comparative analysis of the role of digital technologies in music education alongside traditional pedagogical approaches. The findings indicate that digital technologies play a significant role in democratising, individualising and improving the quality of music education, yet cannot fully replace traditional teaching methods.

Keywords: music education, digital technologies, traditional approach, pedagogical innovation, multimedia, e-learning, music pedagogy.

Kirish. Zamonaviy ta'lim tizimida raqamli texnologiyalarning keng tarqalishi barcha fanlar qatori musiqa ta'limini ham tubdan o'zgartirmoqda. XX asrning ikkinchi yarmidan boshlab elektron musiqa asboblari, audio yozuv texnologiyalari va kompyuter dasturlari musiqa pedagogikasiga kirib kela boshladi; XXI asrda esa ushbu jarayon yanada jadal tus oldi [1]. Bugungi kunda musiqiy bilim va ko'nikmalarni o'rgatishda foydalanilayotgan raqamli vositalar spektri juda keng: maxsus o'quv ilovalari, onlayn platformalar, raqamli nota yozuv dasturlari, virtual cholg'u asboblari simulyatorlari va sun'iy intellektga asoslangan mashq tizimlari shular jumlasidandir [2]. Shu bilan birga, an'anaviy musiqa ta'limi — yuzma-yuz dan, akustik cholg'u asboblari bilan ishlash, og'zaki quloq usulida

o'rgatish — o'z ahamiyatini yo'qotmagan; balki ko'plab mutaxassislar ushbu yondashuvlarning o'ziga xos va o'rnini bosib bo'lmas tomonlari borligini ta'kidlaydi [3]. Shunday sharoitda an'anaviy va zamonaviy yondashuvlarning qiyosiy tahlilini amalga oshirish, ularning kuchli va zaif tomonlarini ilmiy jihatdan asoslab berish dolzarb ahamiyat kasb etadi.

Metodologiya va adabiyotlar tahlili. Ushbu tadqiqot sof nazariy-analitik xarakter kasb etib, o'zbek, rus va xorijiy ilmiy manbalar — monografiyalar, peer-reviewed jurnallar, ta'lim standartlari va metodologik qo'llanmalar — tahlili asosida olib borilgan. Xorijiy adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, raqamli texnologiyalarning musiqa ta'limiga integratsiyasi bo'yicha ilmiy diskurs 1990-yillardan boshlab shakllana boshlagan. Webster [4] raqamli texnologiyalarni musiqa o'rgatishda ijodiy fikrlashni rivojlantiradigan vosita sifatida talqin etib, ularning konstruktivistik ta'lim nazariyasi bilan uyg'unligini asoslagan. Burnard va Younker [5] esa raqamli muhitda musiqiy kompozitsiya jarayonini tadqiq etib, o'quvchilar yangi texnologiyalar yordamida an'anaviy o'qitish sharoitida erishib bo'lmaydigan ijodiy salohiyatni namoyon etishini aniqlagan. Rus pedagoglari orasida Abdullin va Nikolayeva [6] musiqa ta'limi metodikasining nazariy asoslarini tadqiq etib, texnologik vositalarni qo'llashda o'qituvchining etakchi rolini alohida ta'kidlagan; ularning fikricha, texnologiya pedagog mahoratini o'rinbosa olmaydi, balki uni kuchaytirishi mumkin.

O'zbek ta'lim tizimi kontekstida esa Jalolov [7] chet tili ta'limida zamonaviy texnologiyalardan foydalanish masalalarini ko'rib chiqqan; ushbu yondashuv musiqa ta'limiga ham tatbiq etilishi mumkin, chunki ikki soha ham kommunikativ va badiiy-estetik kompetentsiyalar shakllantirishni ko'zlaydi. Savage [8] "kontrolli musiqa ta'limi" konsepsiyasini ishlab chiqib, an'anaviy sinf muhitida ham, raqamli platformalarda ham bir xil pedagogik prinsiplar qo'llanishi kerakligini isbotlagan. Green [9] norasmiy musiqiy o'rganish nazariyasida raqamli texnologiyalarning o'z-o'zidan o'rganish jarayonini qanday osonlashtirishini tahlil etgan. Hamming [10] esa raqamli ta'limda motivatsiya omillarini o'rganib, gamifikatsiya elementlari musiqa mashqlarida ishtirokni sezilarli darajada oshirishini ko'rsatgan.

Natijalar va muhokama. Adabiyotlar tahlili natijalari bir nechta muhim xulosaga olib keladi. Birinchidan, raqamli texnologiyalar musiqa ta'limini keng omma uchun ochib berish — demokratlashtirish — funksiyasini bajaradi. Onlayn platformalar va mobil ilovalar yordamida geografik jihatdan uzoq yoki iqtisodiy imkoniyatlari cheklangan o'quvchilar ham sifatli musiqa ta'limiga ega bo'lishi mumkin [2; 8]. Bu holat, xususan, O'zbekiston kabi rivojlanayotgan mamlakatlarda katta ahamiyat kasb etadi, chunki yuqori malakali musiqa o'qituvchilari aksariyat shahar markazlarida to'plangan. Ikkinchidan, raqamli texnologiyalar o'qitishni individualizatsiyalash imkonini beradi: adaptiv dasturlar har bir o'quvchining sur'ati, darajasi va uslubiga qarab moslashadi, bu esa an'anaviy sinf sharoitida amalga oshirish qiyin bo'lgan differentsiatsiyani ta'minlaydi [4; 10]. Uchinchidan, raqamli vositalar ijodiy jarayonni boyitadi — musiqiy produktsiya

dasturlari (DAW — Digital Audio Workstation) o'quvchilarga professional darajadagi kompozitsiyalar yaratish, aranjiman qilish va tahrir qilish imkonini beradi, bu esa motivatsiyani keskin oshiradi [5].

Biroq an'anaviy musiqa ta'limining o'rnini bosib bo'lmaydigan tomonlari ham mavjud. Ijrochilik texnikasi, ayniqsa skripka, pianino, g'ijjak kabi akustik cholg'u asboblari o'rganishda jisman nazorat, o'qituvchining bevosita ko'rsatmasi va akustik muhit hal qiluvchi rol o'ynaydi — buni hech bir raqamli simulyator to'liq ta'minlaya olmaydi [3; 6]. Musiqiy eshitish qobiliyatini (solfejio) rivojlantirish, ansamblda o'ynash ko'nikmasi, sahnadan ijro etish psixologiyasi kabi kompetentsiyalar ham tirik o'qituvchi va hamkorlarsiz shakllanmaydi. Bundan tashqari, ekranga haddan ortiq vaqt sarflash muammosi, raqamli savodxonlik bo'yicha keskin tengsizlik va texnologik bog'liqlikning ijodiy mustaqillikni cheklashi xavfi ham ilmiy adabiyotlarda qayta-qayta ko'tarilgan [9].

Qiyosiy tahlil shuni ko'rsatadiki, ikki yondashuv o'rtasida ziddiyat emas, balki to'ldiruvchilik munosabati mavjud. An'anaviy musiqa ta'limi chuqur ijrochilik madaniyati, og'zaki an'ana va ustozdan shogirdga o'tadigan bilimni saqlaydi; raqamli texnologiyalar esa bu merosni keng tarqatish, yangi ijodiy imkoniyatlar ochish va o'qitish samaradorligini oshirish uchun vosita bo'lib xizmat qiladi. Shu bois zamonaviy musiqa pedagogikasida integratsion model — ya'ni raqamli vositalarni an'anaviy metodlar bilan maqsadli va pedagogik jihatdan asoslangan tarzda birlashtirish — eng istiqbolli yo'nalish sifatida tan olinmoqda [1; 4; 8].

Xulosa. Musiqa ta'limida raqamli texnologiyalarning an'anaviy yondashuvlar bilan qiyosiy tahlili shuni ko'rsatadiki, bu ikki yo'nalish bir-birini inkor etmaydi. Raqamli vositalar ta'limni demokratlashtiradi, individualizatsiyalaydi va ijodiy imkoniyatlarni kengaytiradi; an'anaviy yondashuv esa ijrochilik mahoratini, musiqiy an'anani va bevosita inson muloqotiga asoslangan pedagogikani asrab qoladi. Samarali musiqa ta'limi modeli ushbu ikki yondashuvning ongli integratsiyasini talab etadi: o'qituvchi raqamli texnologiyalarni pedagogik maqsadlarga xizmat qildiradigan shart-sharoitlarni yaratishi, o'quvchi esa ham raqamli savodxonlikka, ham tirik musiqiy an'anaga ega bo'lishi lozim. Kelajakdagi tadqiqotlar uchun O'zbekiston maktab va oliy ta'lim muassasalarida ushbu integratsion modelni amaliyotga tatbiq etishning o'ziga xos yo'llari va uning milliy ta'lim standartlari bilan muvofiqligi masalasi dolzarb bo'lib qolmoqda.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Reimer, B. A Philosophy of Music Education: Advancing the Vision. — 3rd ed. — Upper Saddle River: Prentice Hall, 2003. — 318 p.
2. Dammers, R. J. Utilizing Internet-Based Videoconferencing for Instrumental Music Lessons // Update: Applications of Research in Music Education. — 2009. — Vol. 28, No. 1. — P. 17–24.

3. Woody, R. H. Playing by Ear: Foundation or Frill? // Music Educators Journal. — 2012. — Vol. 99, No. 2. — P. 82–88.
4. Webster, P. R. Computer-Based Technology and Music Teaching and Learning: 2000–2011 // MENC Handbook of Research on Music Learning. — New York: Oxford University Press, 2011. — P. 122–157.
5. Burnard, P., Younker, B. A. Problem-Solving and Creativity: Insights from Students' Individual Composing Pathways // International Journal of Music Education. — 2004. — Vol. 22, No. 1. — P. 59–76.
6. Абдуллин, Э. Б., Николаева, Е. В. Теория музыкального образования. — М.: Академия, 2004. — 336 с.
7. Jalolov, J. J. Chet til o'qitish metodikasi. — Toshkent: O'qituvchi, 2012. — 432 b.
8. Savage, J. Teaching Music in Secondary Schools: A Reader. — London: Routledge Falmer, 2010. — 276 p.
9. Green, L. How Popular Musicians Learn: A Way Ahead for Music Education. — Aldershot: Ashgate, 2001. — 246 p.
10. Hamming, D. Gamification in Music Education: Motivational Effects of Digital Game Elements in Practice Apps // Journal of Music, Technology & Education. — 2019. — Vol. 12, No. 3. — P. 241–258.